

A JAPÁN-AFRIKAI KAPCSOLATOK ÚJABB FEJEZETE: A VI. TICAD VÁLLALÁSAI¹

TARRÓSY ISTVÁN

1993 óta immáron hatodszor rendezték meg a Tokiói Nemzetközi Afrikai Fejlesztési Konferenciát (TICAD) – most első ízben azonban nem japánföldön, hanem Kenya fővárosában, Nairobiban, augusztus 27-28-án (eleddig mindig Tokióban vagy Jokohamában tartották a csúcstalálkozót). A Shinzo Abe miniszterelnök által vezetett külpolitikai offenzívával Japán egyértelműen megerősíteni kívánja afrikai hídfőállásait, ezzel együtt pedig felvenni a versenyt az e kontinensen is egyre terebélyesedő kínai jelenléttel. Sőt, ezen túlmutatóan Japán továbbra is éltámogatója az ENSZ intézményi reformjának, mely hangsúlyosabb lehetőséget kínálna természetesen saját magának a nemzetközi szervezetben belül, egyúttal a nemzetközi térben a markánsabb japán álláspont képviselőjére. A TICAD japán-afrikai kapcsolatokat tematizáló folyamatának legutóbbi állomását jelentő 2016-os Nairobi Nyilatkozat, de még inkább a 2019-es újabb, ismét Japánban tervezett csúcstalálkozóig terjedő időszak akcióterve részletesen bontja le a szerepvállalás területeit és konkrét projektjeit.

Japán évtizedek óta megbecsült partnere több afrikai államnak. A szigetország nem csupán a kormányzati retorika szintjén kötelezte el magát az afrikai fejlesztés támogatásában, hanem mikroprojektek és nagyvolumenű beruházások formájában valós tevékenységet végez „terepen”. Sőt, egyre inkább az általa finanszírozott projektek fenntartásának (maintenance) megfelelő utánkövetését és az ehhez szükséges mechanizmus kialakítását, illetve humán és pénzügyi erőforrások biztosítását tartja kívánatosnak. E tekintetben a nemzetközi közösség egésze számára tematizáló erővel jelöl ki fejlesztési útvonalakat. Sokszor ugyanis a donor, vagy fejlesztési partner jelenléte és részvétele a működtetésben adhatja annak garanciáját, hogy a létrehozott projekt a közösség számára fennmarad – a részvétel e tekintetben Japánnak azonban mindinkább a „bevonó” (inclusive) fejlesztést jelenti: a helyi szinteken élők aktív szerepvállalását a projekt megtervezésétől a kivitelezésen át a fenntartásig bezárólag.

Alkalmazkodó államként (adaptive state)² Japán ezidáig képes volt a nemzetközi változásokhoz képest alakítani külpolitikai célkitűzéseit. Hosszú távú célkitűzésként nem pusztán a japán hatalmi aspirációk kielégítését fogalmazta meg, hanem inkább egy olyan nemzetközi rendszer létrehozását, amely „a japán érdekek védelmét” képes szolgálni. Számos Japán-kutató úgy látja, hogy Japánt sokkal inkább érik a

TICAD
NAIROBI 2016

ジャイカ
JICA

változóban lévő rendszerrel kapcsolatos kihívások, mint más államokat, ugyanis a regionális riválisok – főként Kína – építkezése mellett az egész globális kormányzási architektúra átalakítása döntően befolyásolja geostratégiai helyét, szerepét és lehetőségeit. Azáltal azonban, hogy Japán fenn kívánja tartani a status quo-t, egyértelműen kinyilvánítva, hogy továbbra is nagyhatalom, az egykori G6 egyik alapítója, a G8 nemzetközi rendszerben elfoglalt súlyának szószólója, és tematizálási képességét, diplomáciai innovációit a fejlődő térségek irányában prioritásként kezeli. Az általa alkalmazott újítások, például szervezetek létrehozása, intézmények felállítása tekintetében – így maga a TICAD is, de akár az ASEAN Plus Three (APT) is – célzottan e status quo megerősítését szolgálják.

Reálpolitikai megfontolások ezt megerősíteni tudják, hiszen Japán közvetlen környezetében Kína regionális hatalommá nőtte ki magát, melyet Japán egyensúlyban óhajt tartani, nem csupán a japán-kínai kétoldalú relációban, hanem a délkelet-ázsiai tér egészére vonatkoztatva egyaránt.

Az első értékelések szerint a Nairobiban megrendezett VI. TICAD-dal mindkét oldal nyerhet: az afrikai államok további, elsősorban infrastruktúra-fejlesztési forrásokhoz jutnak, a japán kormány pedig energiabiztonságát erősítheti afrikai nyersanyagok kitermelésével és importjával. Azzal együtt, hogy a kormányzati erőfeszítések a nemzetgazdasági érdekek szolgálatában igyekeznek bővíteni a kapcsolatokat, összességében a kép azonban még mindig nem értelmezhető derűsnek Japán számára, ugyanis mind a mai napig maga a japán társadalom nem igazán látja (be) saját maga számára fontosnak az afrikai fejlesztésben láttatott eddigi meghatározó japán szerepvállalást. A képet kissé árnyalja a 2008-as TICAD IV, ahol is mind a japán civil szektor, mind az üzleti élet képviselői az azt megelőző időszakhoz képest hangsúlyosabban vettek részt. E megközelítésekből szemlélve is fontosnak minősíthető a japán kormány azon döntése, hogy a TICAD VI csúcskonferenciát afrikai terepen, az afrikai kontinens egyik mérvadó gazdaságában, Kenyában tartották.

A hatodik tanácskozás témái között kiemelt fontossággal bírt az afrikai gazdaságok diverzifikálásához való hozzájárulás, az iparosítás előmozdítása, a nők és általában a fiatalok számára létrehozható munkahelyek gyarapítása, az egészségügy további fejlesztése, valamint a terrorizmus elleni harc folytatása. Nem csoda, hogy ez utóbbi kapcsán Shinzo Abe külön megbeszélést folytatott Ismail Omar Guelleh-lel, Dzsibuti elnökével. E parányi afrikai ország ad otthont ugyanis Japán első teljes körű tengerentúli katonai bázisának, melyet a szigetország 2011-ben indított útjára a térség vizein garázdálkodó kalózkodás visszaszorítása céljából. Az itt tevékenykedő Japán Önvédelmi Haderő (Japan Self-Defense Force) mintájára hamarosan Kína is állomást nyit Dzsibutiban.

A 2013-ban, az akkori ötödik TICAD³-on bejelentett 32 milliárd dolláros japán támogatáshoz képest további 30 milliárdot ígért a japán kormányfő a tanácskozáson résztvevő 34 afrikai országnak. A 32 milliárdot akkor egy ötéves időtartamra tervezték, tehát a most bejelentett összeg már 2016-tól éves szinten jelent addicionális forrásokat. A japán kormány 10 milliárd dollár infrastruktúra-fejlesztési keretet határozott meg, melynek felhasználását az Afrikai Fejlesztési Bankkal közösen fogja koordinálni. A további 20 milliárdot Abe a privát szektortól remél, különböző beruházások, befektetések formájában.

A kenyai tanácskozás záródokumentumában három fő kihívást említettek meg a résztvevők: az első az afrikai gazdaságok diverzifikálásának nehézségei, és e tekintetben annak konstatálása, hogy a 21. század első évtizedében Afrika a nyersanyagok exportálásának még inkább kiszolgáltatott régióvá vált. Nemhogy csökkent volna e függősége a külföldi piacoktól, hanem éppen Afrika még inkább nyersanyagfüggő lett. Ez az „erőforrás-átok” hosszú távon okoz fejtörést minden érintett szereplőnek. A második tétel az Ebola-járvány és annak visszaszorítása, de általában a járványok terjedésének megfékezése. A harmadik pedig a terrorizmus terjedésének és a helyi konfliktusoknak a visszaszorítása, egyúttal a klímaváltozás által jelentkező természeti jelenségek – elsősorban az elsivatagosodás – kezelése, mellyel maga az Afrikán belüli migrációs folyamatok is további értelmezést nyernek.

A TICAD-folyamattal és e legutóbbi csúcstalálkozóval Japán bizonyosan képes pozícióit megerősíteni mind az afrikai kontinensen, mind a nemzetközi közösségben. A Japán által szorgalmazott együttműködési modell a Dél–Dél kapcsolatok fejlődésének, valamint az ún. háromszög-kooperációknak kedvez – ez utóbbiban pedig a technológiailag, gazdaságilag fejlettebb országok is könnyedén szerepet vállalhatnak mint a háromszög egyik csúcsa. ☀

A Nairobi Deklaráció megvalósítási tervének⁴ fókuszterületei

I. Pillér: A strukturális gazdasági átalakulás előmozdítása gazdasági diverzifikáció és iparosítás révén

I.1. Gazdasági diverzifikáció és iparosítás

- (többek között) regionális értelemben (a régiós gazdasági integrációkra gondolva) vett fejlődés, mely az afrikaiak saját elképzeléseit részesíti előnyben
- nemzetközi együttműködések magas minőségű kutatási projektek, technológiai transzfer és innováció tekintetében
- piacorientált fenntartható mezőgazdaság és halászat elősegítése kiscgazdák, farmerek és halászok között
- a fiatalok és nők kapacitásfejlesztésével az állami és privát partnerségek előmozdítása
- Afrika óceáni gazdaságának erősítése a tengeri erőforrások fenntartható felhasználása, a kikötői kapacitások és a tengeri szállítás fejlesztése által
- az agrobiznisz lehetőségeinek szélesítése

I.2. Minőségi infrastruktúra

- a környezetet kímélő módon Afrika globális térbe való bekötöttségének fejlesztése, kikötők, közutak, vasutak, repterek stb. Építésével
- a projektekhez fejlesztési bankok, mint pl. az Afrikai Fejlesztési Bank bevonása
- az afrikai kontinensen oly bőségesen elérhető alternatív energiaforrások (pl. geotermikus, nap, víz) felhasználásának ösztönzése, ezzel pedig a természeti környezet terheltségének csökkentése
- az elektronikus alapú kommunikáció fejlesztése, a kommunikációs lehetőségek bővítése, kiszélesítése

I.3. Privát szektor és emberi erőforrások

- a mindennapokban alkalmazott munkamódszerek fejlesztése, új módszerek bevezetése a hatékonyság érdekében
- a gazdasági környezet fejlesztése, hangsúllyal a Különleges Gazdasági ónákra (Special Economic Zones – SEZ), melyekkel a külföldi befektetések volumene is növelhető
- az innováció és az ICT-megoldások ösztönzése
- a kis- és középvállalkozások támogatása, megfelelően kedvező finanszírozási megoldások biztosításával – ehhez ismételt multilaterális fejlesztési bankok (pl. Afrikai Fejlesztési Bank) bevonása
- a humán erőforrás fejlesztése, erősítése, különösen az innováció, a tudományok, az ipar területein, hangsúllyal a női kutatók és vállalkozók támogatására, helyzetbe hozására, biztosítva számukra az iskolába járás lehetőségét az iskola-rendszer valamennyi szintjén, valamint a szakképzési programokba való belépést
- egy, a legmagasabb szinten szerveződő üzleti fórum létrehozása, mely afrikai és fejlett államok képviselőit köti még jobban össze mind az állami, mind a privát szektorok tekintetében

II. Pillér: Az élet minőségi fejlesztése érdekében kialakított rugalmas egészségügyi rendszerek támogatása

II.1. Az egészségügyi rendszerek megerősítése

- a helyi szintek bevonásával a nemzetközi egészségügyi szabályozások implementációja, főként a megfigyelés mechanizmusainak erősítése és a laboratóriumi kapacitások fejlesztése révén
- az egyes régiókban az összefogás és az ezt segítő mechanizmusok serkentése, hangsúlyosan a fertőző betegségek kutatására, a lehetséges fertőzések terjedésének megakadályozására
- az egészségügyi intézményekben, szerevezetelnél kapacitásfejlesztés és a gender-egyensúly szempontjainak figyelembe vétele
- az állami források hatékony felhasználása, valamint a nemzeti pénzügyi erőforrások megfelelő becsatornázása a szektorba
- az egészségügyi információs rendszerek integrációja, hatékony(abb) irányítása
- a biztonságos vízhez való hozzáférés, illetve általában a higiénia promóciója, a mindennapi higiénikus viselkedés feltételeinek javítása (fizikai és mentális egyaránt) annak érdekében, hogy a fertőző betegségek, járványok terjedésének kockázata csökkenhessen a közösségi közegészségügyi fejlesztésekbe a civil szervezetek hathatós bevonása, e szervezetek kapacitásfejlesztése
- a védőoltások kiterjesztése, az oltásokkal kapcsolatos ellátórendszer kiépítése, fejlesztése
- az egyes fertőző betegségekkel kapcsolatos kutatások támogatása, a megelőzés, a diagnosztika és a kezelés együttes fejlesztése

II.2. A közegészségügyi krízishelyzetek kezelése

- a gyorsreagálású kapacitások fejlesztése, különösen a járványok terjedésének megakadályozása érdekében
- az Egészségügyi Világszervezet (WHO) vészhelyzetekre megalkotott programjainak, módszereinek alkalmazása, azoknak a mindennapi gyakorlatba ültetése
- szoros(abb) együttműködés a WHO-val és a Világbankkal, főként a járványok megfékezése tekintetében

II.3. Egyetemes Egészségügyi Ellátás (UHC)

- UHC-szemléiségű közpolitikai reform előmozdítása
- megfelelő humán erőforrás kiépítése mind a közpolitika megalkotói, mind annak megvalósítói szintjein
- regionális együttműködések szorgalmazása a jó nemzetközi tapasztalatok átadásával, mindvégig a nemzeti szintek koordinációs készsége, képessége megtartásával, azok fejlesztésével
- az összetett egészségügy, illetve egészségügyi gondozás és gondoskodás koncepciójának széles körű megismertetése, az egészség tudatos nevelés erősítése, a lányok és nők egészségügyi járatosságának fokozása

II.4. Táplálkozás

- az alultápláltság elleni küzdelem fokozása kétoldalú és sokszereplős nemzetközi partnerségek formájában
- az élelmiszer- és táplálkozásbiztonság növelése többek között az információ-áramlás, az általános tájékoztatás javításával
- összhang erősítése más nemzeti szintű közpolitikai kérdésekkel, tervezéssel, különösen az egészségügy, a víz, a higiénia, illetve a mezőgazdaság területein

III. Pillér: A társadalmi biztonság szorgalmazása az általános jólét (vagy inkább: jobb lét) érdekében

III.1. Társadalmi biztonság és béketeremtés

- humanitárius és fejlesztési segítségnyújtás az oktatás, képzés szektoraiban főként olyan területeken élő és a hangsúlyozottan veszélyeztetett helyzetben lévő társadalmi csoportok számára, mint pl. a nők, a fiatalok, a menekültek, valamint az otthonaikat elhagyni kényszerülők
- a konfliktusok alatti és utáni szexuális és gender-alapú erőszakos cselekmények visszaszorítása
- a társadalmi bevonás erősítése, a bevonó fejlesztés (inclusive development) koncepciójának szorgalmazása
- a fiatal generációk és különösen a nők foglalkoztatottságának előmozdítása
- a határvédelem rendszerének holisztikus megközelítésben vett fejlesztése, figyelembe véve mind a nemzeti integritás, mind a migránsok jogainak ügyét
- a béke megőrzése, fenntartása érdekében a nemzeti és regionális kapacitások fejlesztése, a regionális és nemzetközi intézmények megerősítése, speciálisan békefenntartó (ki)képzőközpontok létrehozásával

III.2. Terrorizmus és a szélsőséges erőszak

- a kormányzati kapacitások erősítése a terrorizmus elleni küzdelemben, az csempész tevékenységek és általában a korrupció visszaszorítása
- a határokon átívelő illegális tevékenységek elleni határmenti összefogások erősítése
- általában a közösségek közötti béke kultúrájának terjesztése
- civil szervezetek bevonásával a konfliktuskezelés kultúrájának, módszertanainak átadása, terjesztése

III.3. Globális kérdések és kihívások (itt az ügyek felsorolását adjuk közre)

- klímaváltozás és természeti katasztrófák
- élelmiszerbiztonság
- a tengerek biztonsága (elsősorban a kalózkodás elleni küzdelem, annak visszaszorítása a hajózható vizekről)
- a nemzetközi jog fontossága
- az ENSZ szerepe (elsősorban a Biztonsági Tanács reformjával, azaz a BT-tagsági viszonyok megváltoztatásával)

Jegyzetek

- 1 E cikk a szerző Messzelátó blogon megjelent írásának bővített, kiegészített változata.
- 2 A japán alkalmazkodó államról lásd: Thomas U. Berger, Mike Mochizuki és Jitsuo Tsuchiyama (szerk.) (2007): *Japan in International Politics. The Foreign Policies of an Adaptive State*, Lynne Rienner Publishers c. könyvét.
- 3 Erről is lásd bővebben: Tarrósy, István (2013): „Japán Afrika-politikája a TICAD V után”. *Kül-Világ*, Vol. 10. No. 2, pp. 1-16.
- 4 A TICAD VI Nairobi Implementation Plan (Interneten elérhető: http://www.mofa.go.jp/af/af1/page3e_000549.html) lényegi összefoglalója.

A szerzőről

egyetemi docens, igazgató
Pécsi Tudományegyetem,
Afrika Kutatóközpont

About the Author

Associate Professor, Director
Africa Research Centre,
University of Pécs

tarrsy.istvan@pte.hu

English Abstract

New Chapter in Japanese-African Relations: Commitments at the TICAD VI

The Tokyo International Conference on African Development (TICAD) has been organized the sixth time since its launch in 1993 – first time, however, not on Japanese soil, but in Kenya’s capital, Nairobi, at the end of August 2016. The pragmatic foreign policy offensive led by Prime Minister Shinzo Abe certainly intends not to lag behind that of China, as well as to stay focused in thematically dominating African development as such in the international system. The TICAD VI also shows that Japan wants to go along with its confident manner of inclusive development and ownership in African societies, therefore, to contribute to the rise of the badly needed ‘African agency’. The article gives an overview of the TICAD process and shows the major points of agreement at the Nairobi forum.